

Котляров Валерій Олександрович,
докторант,
Національний авіаційний університет

Kotliarov Valerii Oleksandrovich,
Doctoral Student, National Aviation University,
<https://orcid.org/0000-0002-2291-3199>

ПОНЯТТЯ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОЮ БЕЗПЕКОЮ
THE CONCEPT OF STRATEGIC MANAGEMENT NATIONAL SECURITY

Котляров В. О. Поняття стратегічного управління національною безпекою. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2023. Том 8. № 1. С. 159 – 165.

Kotliarov V. O. The concept of strategic management national security. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*. 2023. Volume 8. № 1, pp. 159 – 165.

У статті викладено та систематизовано накопичені знання, що стосуються передусім сучасних поглядів на філософсько-методологічні основи гарантування національної безпеки, зокрема розглянуто принципи наукового вивчення безпеки як суспільного явища. Статтю присвячено системним аспектам основ національної безпеки. Розглянуто основні поняття та категорії національної безпеки, зокрема національні інтереси, загрози та виклики національній безпеці, структуру національних цінностей України та їх взаємозв'язок з національними інтересами і цілями. Детально розглянуто поняття та структуру системи національної безпеки, концептуальні підходи щодо її забезпечення, а також систему гарантування національної безпеки (зокрема, такі питання як ідентифікація та комплексне оцінювання рівня загроз національній безпеці, концептуальні засади оцінювання оборонної достатності держави, визначення порядку денного для органів державної влади, адекватного загрозам життєво важливим національним інтересам).

Ключові слова: національна безпека, державна безпека, стратегія управління та планування.

Analytical description of the community, national strategic management of national security as the basis for the formation of state security with a reflection of the collective actions of diplomacy, administration, and general knowledge management. An attempt to create a package and goals in the context of a comprehensive strategy as a concept of concrete state action to promote social and civic science is typical in the cause-and-effect relationship of the system as a security tool.

Accumulated knowledge related primarily to modern views on the philosophical and methodological foundations of ensuring national security is presented and systematized. In particular, the principles of the scientific study of security as a social phenomenon are considered. The article is devoted to systemic aspects of the foundations of national security. The main concepts and categories of national security are considered national interests, threats and challenges to national security, the structure of national values of Ukraine, and their relationship with national interests and goals. The concept and design of the national security system, conceptual approaches to its provision, as well as the system of federal security provision, are considered in detail (in particular, such issues as identification and comprehensive assessment of the level of threats to national security, conceptual principles for assessing the state's defense adequacy, determining the agenda for state authorities, adequate to threats to vital national interests).

Several other principles are considered issues, the solution of which depends on the effectiveness of state management decisions on ensuring national security. Among them the information model of the mechanism of state-management decision-making in the process of ensuring national security, the basis of the coordination mechanism interests of man and society, theoretical foundations, and practical aspects of the organization of strategic management in the field of national security.

Keywords: national security, state security, management strategy, and planning.

Вступ

Національна безпека – це динамічна та багатогранна проблема, що потребує серйозних рішень і гнучких підходів для забезпечення захисту інтересів особи, суспільства та держави від зовнішніх і внутрішніх загроз.

Досвід показує, що інструменти державного управління, що базуються на принципах оперативного реагування на нові загрози та виклики, не є ефективними у гарантуванні національної безпеки. Необхідне формування нових системних підходів до державного управління у сфері національної безпеки, використання сучасних методів стратегічного планування для досягнення якісного прориву в розвитку економіки, інфраструктури, науки і технологій у соціальній сфері.

Питання планування національної безпеки набуло особливої актуальності у сучасних умовах, коли змінилися інструменти ведення війни, необхідно враховувати гібридність війн і багатосторонності. Сучасні інформаційно-економічні технології, мережевий вплив на структури та інститути громадянського суспільства вже стали новими інструментальними та оперативними засобами ведення війни. Такі впливи (зовнішні та внутрішні) мають тотальний

характер, що дозволяє досягти запланованих та очікуваних результатів війни. Тому зі зміною технологій, засобів і характеру впливу та загроз необхідно змінювати усталені та звичні підходи до формування стратегії національної безпеки та оборони держави.

Формулювання цілей статті

Мета дослідження – розроблення теоретичних і практичних заходів для підвищення ефективності стратегічного управління процесами національної безпеки на основі цілепокладання, прогнозування та планування.

Це дослідження висвітлює найважливіші питання законодавства про національну безпеку. Розглянуто основні результати та перспективні напрями системного реформування сектору безпеки і оборони, яке здійснюється в Україні для забезпечення захисту конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності держави в умовах збройної агресії.

Виклад основного матеріалу

Формуванню й розвитку окремого наукового напрямку безпекових досліджень сприяли праці таких зарубіжних учених: Baylis J., Writz J., Gray C. S., Cohen E. Boudon, R., Christensen, J. G., Petersen N., Clinet R. S., Griffin, R. W., Gryz J., Jakubczak R., Flis, J., Karłan R. D., а також вітчизняних – В. Абрамова, О. Белова, В. Богдановича, В. Горбуліна, Д. Дубова, Б. Качинського, О. Корнієвського, В. Косевцова, В. Мандрагелі, Н. Нижник, О. Литвиненка, Н. Резнік, А. Семенченка, Г. Ситника, В. Смолянюка та ін.

До самого питання формування глобальної державної безпеки зазвичай підходять з дуже різних ракурсів з одночасним використанням адекватних критеріїв перевірки знань і наукового пізнання. Це кінцевий результат дуже різних думок, способів пояснення, що формує різноманітні парадигми дії через суб'єктів, щоби більше, їхні якості визначаються різними атрибутами, що часто спричиняє певний когнітивний дисонанс. Безпосереднім наслідком цього дисонансу є здебільшого звуження або розширення загальної теми, тісно пов'язаної з адекватним формуванням національної безпеки. Ця сфера знань також є важливою з точки зору когнітивного аспекту, оскільки вона включає всі можливі види здійснюваної діяльності, що визначає, чи здатна країна гарантувати власну безпеку у сучасному світі. Крім того, ця сфера детально описує положення та загальне значення суб'єкта в соціальних відносинах. Варто підкреслити ще один важливий контекст: хоча можна сказати, що тема національної безпеки як така вже вичерпана, однак реальність чітко вказує на нові та ще невідкриті елементи, які мали б бути, але не були прийняті до уваги практиками та особами, які ухвалюють рішення, а також експертами та вченими [9, с. 73].

Зрештою, якщо оцінювати пропозиції щодо змін і покращень, то роздуми про безпеку мають бути безперервним процесом. Тому виникає багато запитань не лише щодо основних елементів стратегічного управління національною безпекою, а й, можливо, насамперед щодо його цілей, змісту, процесів, методів, засобів, інститутів тощо.

Таким чином, визначення динаміки розвитку та можливості внесення необхідних удосконалень у стратегічне управління національною безпекою є складною діяльністю. Тому основною метою досліджень можна вважати комплексний, багаторівневий аналіз системи стратегічного управління, з підкресленням її утилітарного характеру, а також формулювання проблемних висновків, які спонукають до подальших досліджень описаного питання та поступово роблять його більш конкретним і точним.

Це праксеологічне тлумачення розуміння безпеки загалом стосується того, як схвалена теорія безпеки будується і використовується як джерело знань для адекватного створення майбутнього, або, радше, майбутнього стану справ, що базується на поточному академічному досягненні в організації та управлінні, політології, міжнародних відносинах, військовому мистецтві тощо. Для порівняння, державна безпека є наслідком ідей, включених у численні теорії, що визначають діяльність, що здійснюється з чіткою метою та точністю після попередньо когнітивно перевічених рішень. Це також кінцевий результат самого взаємозв'язку між мисленням і діями у відносно унікальній сфері гарантування безпеки та її вторинної конструкції, активних спроб досягти майбутнього бажаного стану справ. Це включає всю величезну специфіку діяльності держави: внутрішньої, зовнішньої та глобальної. Зазначена діяльність прямо залежить від багатьох умов, які має виконувати ефективна держава. Отже, уся стратегічна формація управління національною безпекою включає критичну ідею, згідно з якою державна

безпека є кінцевим наслідком розпочатих, відкинутих або залишених заходів у динамічних обставинах соціальної реальності [7, с. 86].

Зосередження уваги на можливих способах дій і гарантування безпеки різних соціальних суб'єктів сягає корінням у світанок кожної цивілізації, що виникала, змінювалася та зникала. Бо його первісна форма виражається у відносинах між владою та політикою, їхніми матеріальними та інтелектуальними артефактами, сліди яких найчастіше можна знайти у часі та просторі. Тому представити весь спектр питання неможливо. Це лише частка того, що загалом формує знання про цю величезну сферу. Бо це включає в себе організацію та легітимізацію політичної влади, управління соціальними групами, зосередженість на досягненні кінцевих цілей, формування всіх матеріальних і нематеріальних інструментів переваги, що дозволяють забезпечити існування та розвиток у повноті, відповідно до власного зображення себе та всіх у навколишньому світі [7, с. 87].

Саме поняття управління стратегічною безпекою, а точніше сучасне тлумачення того, що ми безпосередньо бачимо у минулих століттях і тисячоліттях, з'явилося у джерельній літературі ще на рубежі ХХ-ХХІ століть. Воно безпосередньо пов'язане з розробленим стратегічним управлінням державною політикою як наслідком віднесення до нової формули всіх видів діяльності, включаючи: дипломатію, управління ресурсами та знаннями. Це завдання виконувалося на межі між внутрішньою та зовнішньою державною політикою, спочатку в Данії, у Копенгагенській школі міжнародних відносин, а потім, за аналогією, в інших країнах Західної Європи [3, с. 58].

Особливості тогочасної формули управління здебільшого стосувалися цивільної сфери, включаючи реакцію на внутрішні (на території певної держави) та міжнародні кризи. На цьому тлі всі політичні та військові сфери слугували своєрідним каталізатором способів мислення та дій, що, своєю чергою, було пов'язано зі змінами, що відбувалися щодня в середовищі міжнародної безпеки на рубежі ХХ-ХХІ століть [16, с. 15-16].

У політичній і військовій сферах будь-які практичні конкретні рішення, прийняті 1999 р., що стосуються реорганізації Північноатлантичного договору та Європейського Союзу, стали вираженням логічного мислення та ефективного стратегічного управління, що спрямовує діяльність багатьох країн. Ці рішення майже одразу стосувалися належної адаптації згаданих організацій до обставин міжнародного середовища [7, с. 88].

Практичним вираженням цього факту стали концепції щодо численних змін у формі Ініціативи оборонних можливостей, або DCI у випадку Головної цілі НАТО, з 2004 р. Головна ціль 2010 у випадку Європейського Союзу. Обидві ініціативи були додатково посилені численними деталізованими пакетами активних дій, наприклад детальне визначення характеру співпраці між цими двома суб'єктами [6, с. 129-144].

Ініціативи передбачали практичні дії держав здебільшого в політичній і військовій сферах. Найкращим прикладом цього можуть бути зустрічі між главами держав і керівниками НАТО та ЄС у першій половині десятиліття.

Стратегічне управління всією безпекою, головню щодо знань, здібностей, цілей, управління та використання наявних ресурсів, вирішення визначених проблем стало основою для високоспеціалізованих командних осередків, які взяли на себе такі обов'язки. Що стосується міжнародних організацій, ця діяльність відбувалася за активної участі Командування ОЗС НАТО з питань трансформації (АСТ), сформованого 19 червня 2003 р.

Виходячи з наведеного вище, увесь рух стратегічної безпеки, який безпосередньо стосувався політичної та військової сфери, зрештою набув форми:

- операції міжнародних організацій (переважно НАТО та ЄС);
- проведення державами багатьох операцій міжнародного порядку денного;
- адаптація різних організацій і держав до поточних вимог і прогнозованих змін у міжнародному безпековому середовищі;
- адаптація різних державних структур до загальних вимог сучасної безпеки;
- впровадження освіти щодо дуже важливих сфер, зазначених вище [6, с. 145].

Перераховані вище сфери є фундаментальними і можуть бути додатково виділені на основі детального аналізу діяльності державних та інших міжнародних організацій (НАТО та ЄС). Попри те, що стратегічне управління сферою безпеки є типово науковим питанням, воно все ще є відносно новим і невідомим. Спочатку воно розглядалось як фундаментальна частина

загального менеджменту, і його тлумачення можна знайти у багатьох роботах. У результаті вивчення наукових праць визначено конкретну ділянку детального дослідження як у сфері сучасної військової науки, так і в межах актуальних дослідницьких проблем, що становлять центр зацікавлення. Слід підкреслити, що через свою специфіку управління стратегічною безпекою ніколи не було описано повністю. Однак корисність отриманих результатів і легкість їх подальшої належної перевірки зумовили трактування стратегічного управління безпекою як окремої галузі знань з конкретно визначеною інтерпретацією [7, с. 89].

У минулому основою для знань про управління стратегічною безпекою були провідні дослідницькі передумови, перенесені на вітчизняний ґрунт здебільшого з американських, французьких, британських, німецьких і радянських наукових досягнень. У так званий синергетичний спосіб вони створили рідну, фундаментальну інтерпретацію стратегічного менеджменту безпеки. Його головними якостями є запозичення з будь-якої конкретної економічної, організаційної та управлінської науки, а також праксеологічний підхід і загальна політологічна перспектива. Цей індивідуальний міждисциплінарний підхід не був ні повністю досліджений, ні конкретизований. Варто також зауважити, що, попри це, загальний обсяг досліджень поступово розширюється і починає охоплювати й інші галузі знань [17, с. 54]. Тому все стратегічне управління безпекою є утилітарною формою найкращого можливого пізнання, що містить у собі основну інтерпретацію, яка дає змогу зрозуміти та конкретно визначити соціальну реальність, різноманітні процеси, які в ній проходять, а також пов'язані з нею явища та випадкові діяльності. Як такий він утворює дуже важливий інструмент наукового пізнання, це постійний інструмент, який можна використовувати для подальшого створення реальності, майбутнього бажаного результату. Тому що він створює фундаментальну основу знань, головню у сфері розпочатої та запланованої діяльності. Стратегічне управління безпекою шляхом поєднання утилітаризму наукового пізнання з праксеологією створює явну перевагу соціальних суб'єктів над іншими, дуже схожими на них. Незамінні знання, які він включає, стосуються минулого – його поведінки та кінцевих результатів, сьогодення – із зазначенням точних дій і її передбачуваних результатів зверху вниз і майбутнього – проєктування власної діяльності та діяльності інших соціальних суб'єктів [15, с. 34].

Безперечно, стратегічне управління безпекою має багато функцій. Насамперед ті, що стосуються безпосередньо абстрагування, тобто створення, виділення, виявлення певних важливих ознак, якостей, ідентичних складним процесам мислення про безпеку, і на цьому тлі створення різноманітних понять: формування теорем, кінцевих суджень і понять; прийняття важливих рішень (у ситуації вибору щонайменше з двох альтернатив вибір оптимальної, що не еквівалентно активній діяльності); організація та детальне планування; вирішення проблем. Ці функції чітко вказують на сферу інтересів, що становить міркування про безпеку [17, с. 55].

Спрямованість діяльності соціального суб'єкта на забезпечення якнайкращого існування та розвитку неодмінно вимагає правильного виявлення бажаного та фактичного стану справ у всіх його структурах (у випадку держави – це органи її управління). У випадку організованих соціальних суб'єктів – це стосується їх місії та бачення. Призначення діяльності суб'єкта для успішної реалізації його місії та бачення дозволяє виявити саму його природу, саму суть стратегічного управління безпекою, призначеного для сьогодення, але перевершуючи його, сягаючи в майбутнє. Місія соціального суб'єкта, однак, виглядає як багаторівнева, різноспрямована діяльність, спрямована, головню, на забезпечення його існування та подальшого розвитку [18, с. 20].

Цілі держави завжди досягаються як концептуально, що повністю відповідає стратегії як концепції конкретної дії, так і як метод чи багато методів дії. По-друге, місія держави тісно пов'язана з її баченням і цілями, сформованими саме в цій сфері. Взаємний зв'язок між цими поняттями заслуговує на те, щоб бути чітко й рішуче підкресленим. Адже він визначає всю поточну предметну політику, реалізацію раніше прийнятої та розробленої стратегії та точно визначає, які з розпочатих заходів мають бути продовжені у майбутньому та в якій формі. Забезпечення довгострокового виживання держави також вимагає від органів управління формування свого бачення, місії та стратегічних цілей держави. Таким чином, він включає всі загальні, довгострокові уявлення про майбутній стан і становище певної країни. Як таке, це бачення включає в себе індивідуальні, дуже важливі характеристики, які роблять можливим стратегічне управління безпекою [15, с. 38].

Перша з них – спрямованість діяльності. Це бачення також створює своєрідну точку відліку, що дозволяє перевірити відповідність усіх поточних видів діяльності довгостроковим операціям, метою яких є їх ефективне виконання, а також їхнім фундаментальним цінностям. Другий – аутентифікація діяльності. Це бачення є своєрідною офіційною декларацією про наміри; отже, це дуже важливий інструмент комунікації, що робить можливим використання соціальної інженерії. Третій – інтеграція діяльності. У суспільстві загалом це бачення перетворюється на спільну, абсолютно нову цінність, навколо якої зосереджені всі емоції та зусилля як окремих громадян, так і всього суспільства. Четвертий – це натхнення для операцій типу «зверху вниз». Це бачення стає орієнтиром для всієї поточної, коротко- чи середньострокової діяльності держави. Він, безперечно, може стати своєрідним інструментом для належної перевірки досягнутого прогресу, змін, безпосередньо спрямованих на значно кращу, ефективнішу реалізацію діяльності та намірів, що безпосередньо впливають з реалізації візії. П'ятий – посилення раніше проведених заходів. Таким чином, бачення створює концептуальну, цільову модель «реалістичної реальності», яку обіцяють реалізувати. Цей факт формує в суспільстві загалом, тобто в усіх громадян, відчуття певної міцності системи, у якій вони опинилися. Тому, впроваджуючи традиційне та правильне трактування взаємозв'язків між місією суб'єкта та його баченням, можна чітко вказати, що разом вони призводять до:

- конкретизації розгортання стратегії суб'єкта, тобто політики, що реалізується переважно у вигляді раніше здійснених операцій урядовців;
- забезпечення основних фінансових, персональних та інших ресурсів для кращої реалізації стратегії безпеки певного суб'єкта;
- формування та розроблення стратегій конкуренції, конфлікту та активної боротьби у самому стратегічному середовищі суб'єкта;
- управління ефективним впровадженням стратегії та її постійного нагляду, включаючи управління ризиками, змінами та розвитком, управління з бачення та управління у різних надзвичайних або кризових обставинах.

Наведене вище тлумачення чітко ілюструє схему різних взаємозв'язків між місією та баченням цього суб'єкта. Кожного разу їх характер залежатиме від типу соціального суб'єкта та від діяльності, яку він здійснює чи відкидає. Бо природа діяльності держави відрізняється від діяльності одного з суспільств у неорганізованих державах і від діяльності таких суб'єктів, як величезні міжнародні корпорації, і зовсім інша у випадку численних соціальних груп (наприклад, кримінальних чи терористичних). Сутність здійснюваних заходів, загальна для всіх перерахованих вище, полягає у зіставленні всіх поточних заходів з майбутніми і запланованими. У будь-якому разі, це формує суть справи та єдину загальну інтерпретацію, у якій має значення лише кінцевий результат [18, с. 21].

Якщо головною точкою відліку для всіх подальших дискусій є визнане твердження про те, що політика певного соціального суб'єкта і вся стратегія безпеки є кінцевим результатом його активних прагнень формувати реальність, то основним питанням, безумовно, є характеристики, яким чином організована вся його діяльність, спрямована на цей результат. Серед них особливо важливо вказати на таке [15, с. 39]:

- розподіл завдань і компетенції всередині організації, що впливають з уже наявних остаточних рішень функціонального характеру, визначених чинними нормами;
- правила взаємодії між усіма членами організації під час вирішення численних проблем, зокрема і сфери компетенції деяких з них;
- внутрішня структура повністю відповідає вирішуваним завданням зверху вниз;
- правила вирішення суперечок, що виникають всередині організації.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Зараз у всьому світі багато аспектів безпеки стають усе більш важливими. Ця еволюція завжди супроводжується зміною ставлення до боротьби із серйозними загрозами, які постійно виникають і про які раніше не було відомо. Саме інноваційність, гнучкість і професіоналізм здійснюваних заходів будуть вирішальними для ефективності цієї боротьби. Нові виклики вирішуються здебільшого завдяки особливим, унікальним і новим методам роботи, спеціалізованому персоналу та доступу до найсучасніших технічних досягнень. Це найважливіші чинники, завдяки яким вони займають вагоме місце серед інституцій, відповідальних за гарантування національної безпеки держави.

Щомиті наша країна має бути готова до теракту. Оскільки тероризм є однією з найбільш помітних сучасних загроз безпеці. Це вносить страх і насильство у політику, ставлячи на карту стабільність режимів і психологічну стабільність суспільства. Співпраця між терористичними організаціями та зацікавленими країнами або злочинними організаціями не тільки сприяє досягненню ними власних цілей, але й надає абсолютно нові засоби для їхнього досягнення.

У сучасних умовах пріоритетами є національна безпека, створення ефективної країни, ефективне управління та здатність протистояти новим викликам. Безпека і громадський порядок взагалі надто дорогоцінні. За їх утримання має відповідати весь адміністративний комплекс, а окремі підрозділи такого комплексу мають конкурувати між собою. Тільки така система може гарантувати такий спосіб виконання завдань, який дійсно дасть бажані результати.

Підсумовуючи, можна підкреслити, що умовою високоефективного функціонування держави є не що інше, як універсальність діяльності різних органів і різноманітних інститутів державного управління. Щоб виконати цю важливу умову, слід активно прагнути до створення належним чином інтегрованої системи стратегічного планування, яке розуміється як будь-яка діяльність, яка буде спрямована на досягнення певних цілей, які безпосередньо впливають із стратегії національної безпеки. Форми успішного виконання на практиці можуть бути виражені у вигляді планів і різноманітних програм, які щодо стратегії складатимуть її фундаментальну інтерпретацію. Слід підкреслити, що універсальність діяльності різних органів та установ державного управління має безпосередньо стосуватися виконання дуже важливих умов повноти, придатності, винятковості, здійсненності та прийнятності.

Список літератури

1. Baylis J., Writz J., Gray, C. S., Cohen E. (eds), *Strategia we współczesnym świecie. Wprowadzenie do studiów strategicznych*. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Cracow. 2009.
2. Boudon R. *Logika działania społecznego. Wstęp do analizy socjologicznej*. Nomos, Cracow. 2009.
3. Christensen J. G., Petersen N. *Managing Foreign Affairs. A Comparative Perspective*. Danish Institute for International Studies, Copenhagen. 2005.
4. Cline R. S. *World Power Assessment. A Calculus of Strategic Drift*. Westview Press, Boulder. 1975.
5. Griffin R. W. *Podstawy zarządzania organizacjami*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warsaw. 2004.
6. Gryz J. (ed.). *Bezpieczeństwo w stosunkach transatlantyckich*. Adam Marszałek, Toruń. 2008.
7. Gryz J. *Strategia bezpieczeństwa narodowego Polski*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warsaw. 2013.
8. Jakubczak, R., Flis, J. *Bezpieczeństwo narodowe Polski w XXI wieku*. Bellona, Warsaw. 2006.
9. Kapłan R. D. *Polityka wojowników. Dlaczego przywództwo potrzebuje pogańskich wartości*. Sprawy polityczne, Elbląg. 2008.
10. Zahorodnia A. S., Reznik N. P., & Neklyudova T. *The Influence of the Digital Economy on the Development of the Domestic Economy*. *International Journal of Innovative Technologies in Economy*, 3(35). 2021. URL: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijite/30092021/7667.
11. Резнік Н. П., Котляров В. О., Слободяник А. М. *Інвестиційне забезпечення конкурентоспроможності агропромислових формувань: монографія*. Біла Церква: Білоцерківдрук, 2018. 380 с.
12. Alekseieva K.A., Gumeniuk Y.P., Gumeniuk O.O., Huhul O.Y., Sehed L.M., Reznik, N.P. *Challenges of digitalization of economy*. *International Journal of Scientific and Technology Research*. 2020. <http://www.scopus.com/inward/record.url?eid=2-s2.0-85082975348&partnerID=MN8TOARS>.
13. Danko, Y. I., & Reznik, N. P. *Contemporary challenges for China and Ukraine and perspectives for overcoming these challenges*. *Global Trade and Customs Journal*, 2019. 14(6).
14. Nadiia, R., Yusuf, I., Yaroslav, K.-S., Nataliia, B., Mykola, S., Olha, B.: *Systems thinking to investigate the archetype of globalization*. In: Alareeni, B., Hamdan, A. (eds.) *Financial Technology (FinTech), Entrepreneurship, and Business Development: Proceedings of The International Conference on Business and Technology (ICBT 2021)*, pp. 123–140. Springer International Publishing, Cham. 2022. https://doi.org/10.1007/978-3-031-08087-6_9.
15. Leszczyński M., Gumieniak A., Owczarek L., Ochocki R. *Bezpieczeństwo w wymiarze lokalnym*. *Wybrane obszary*. 2013. Difin. 382 p.
16. Binnendijk, H., & Kugler, R. L. *Seeing the Elephant: The U.S. Role in Global Security*. Washington, DC: National Defense University Press and Potomac Books. 2006.
17. Lisiecki M.: *Zarządzanie bezpieczeństwem publicznym*, Wyd. Łośgraf, Warszawa 2011. 334 p.
18. Koziej S., *Ewolucja polskiej strategii obronności [w:] R. Kuźniar. (red.), Polska polityka bezpieczeństwa 1989-2000*, Wyd. Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2001.

References

1. Baylis J., Writz J., Gray, C. S., Cohen E. (eds), 2009. *Strategia we współczesnym świecie. Wprowadzenie do studiów strategicznych*. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Cracow.
2. Boudon R. (2009). *Logika działania społecznego. Wstęp do analizy socjologicznej*. Nomos, Cracow.

3. Christensen J. G., Petersen N. (2005). *Managing Foreign Affairs. A Comparative Perspective*. Danish Institute for International Studies, Copenhagen.
4. Cline R. S. (1975). *World Power Assessment. A Calculus of Strategic Drift*. Westview Press, Boulder.
5. Griffin R. W. (2004). *Podstawy zarządzania organizacjami*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warsaw.
6. Gryz J. (ed.) (2008). *Bezpieczeństwo w stosunkach transatlantyckich*. Adam Marszałek, Toruń.
7. Gryz J. (2013). *Strategia bezpieczeństwa narodowego Polski*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warsaw.
8. Jakubczak, R., Flis, J. (2006). *Bezpieczeństwo narodowe Polski w XXI wieku*. Bellona, Warsaw.
9. Kapłan R. D., (2008). *Polityka wojowników. Dlaczego przywództwo potrzebuje pogańskich wartości. Sprawy polityczne, Elbląg*.
10. Zahorodnia A. S., Reznik N. P., & Neklyudova T. (2021). The Influence of the Digital Economy on the Development of the Domestic Economy. *International Journal of Innovative Technologies in Economy*, 3(35). Available at: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijite/30092021/7667.
11. Reznik, N. P., Kotliarov, V. O., Slobodianyk, A. M. (2018). *Investytsijne zabezpechennia konkurentospromozhnosti ahropromyslovykh formuvan'*: monohrafiia. [Investment ensuring the competitiveness of agro-industrial formations: monograph]. Bilotserkivdruk. Bila Tserkva. Ukraine.
12. Alekseieva K.A., Gumeniuk Y.P., Gumeniuk O.O., Huhul O.Y., Sehed L.M., Reznik, N.P. Challenges of digitalization of economy. *International Journal of Scientific and Technology Research*. (2020). <http://www.scopus.com/inward/record.url?eid=2-s2.0-85082975348&partnerID=MN8TOARS>.
13. Danko, Y. I., & Reznik, N. P. (2019). Contemporary challenges for China and Ukraine and perspectives for overcoming these challenges. *Global Trade and Customs Journal*, 14(6).
14. Nadiia, R., Yusuf, I., Yaroslav, K.-S., Nataliia, B., Mykola, S., Olha, B. (2022). Systems thinking to investigate the archetype of globalization. In: Alareeni, B., Hamdan, A. (eds.) *Financial Technology (FinTech), Entrepreneurship, and Business Development: Proceedings of The International Conference on Business and Technology (ICBT 2021)*, pp. 123–140. Springer International Publishing, Cham https://doi.org/10.1007/978-3-031-08087-6_9.
15. Leszczyński M., Gumieniak A., Owczarek L., Ochocki R. (2013). *Bezpieczeństwo w wymiarze lokalnym. Wybrane obszary*. Difin.
16. Binnendijk, H., & Kugler, R. L. (2006). *Seeing the Elephant: The U.S. Role in Global Security*. Washington, DC: National Defense University Press and Potomac Books.
17. Lisiecki M. (2011). *Zarządzanie bezpieczeństwem publicznym*, Wyd. Łośgraf, Warszawa.
18. Koziej S. (2001). *Ewolucja polskiej strategii obronności* [w:] R. Kuźniar. (red.), *Polska polityka bezpieczeństwa 1989-2000*, Wyd. Naukowe SCHOLAR, Warszawa

Стаття надійшла до редакції 12.01.2023 р.